

Dorpsstraat 1 te Laren

- Nader onderzoek naar vleermuizen, gierzwaluw, huismus en steenmarter -

Opdrachtgever	mRO b.v.
Data veldbezoeken	Diverse data 2022
Kenmerk rapport	N2022-JMW-4039 - Nader onderzoek Dorpsstraat 1 te Laren
Datum rapport	1 oktober 2022
Versie	1.0
Auteur	ing. J.M. de Wever

EcoTierra-ecologisch adviesbureau
Postadres: Abraham Teerlinkstraat 10 7424 DM Deventer
Bezoekadres: Keulenstraat 10 7418 ET Deventer
www.ecotierra.nl
info@ecotierra.nl
0570-597418

Draagvlak voor natuur is de basis voor natuurbescherming

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van de opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven. EcoTierra- ecologisch adviesbureau is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van EcoTierra- ecologisch adviesbureau; opdrachtgever vrijwaart EcoTierra- ecologisch adviesbureau voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	4
1.1	AANLEIDING	4
1.2	DOELSTELLING	4
1.3	VOLLEDIGHEID ONDERZOEK	4
1.4	GELDIGHEIDSDUUR RAPPORT	5
2	ONDERZOEKSOPZET	6
3	SITUATIEBESCHRIJVING	8
3.1	PLANGEBIED	8
3.2	VOORGENOMEN INGREPEN	9
4	BEVINGINGEN ONDERZOEK EN TOETSING	10
4.1	VLEERMUIZEN	10
4.2	HUISMUS	11
4.3	GIERZWALUW	11
4.4	STEENMARTER	12
4.5	ALGEMENE ZORGPLICHT	13
4.6	VOLLEDIGE UITSLUITING AANWEZIGHEID	13
5	CONCLUSIE	14

BIJLAGEN

1. Natuurinclusief bouwen
2. Bronnen

1 INLEIDING

In opdracht van mRO b.v. heeft EcoTierra- ecologisch adviesbureau aan de Dorpsstraat 1 te Laren (gemeente Lochem) een nader onderzoek naar vleermuizen, huismus, gierzwaluw, huismus en steenmarter uitgevoerd in het kader van de Wet natuurbescherming.

1.1 Aanleiding

De initiatiefnemer is voornemens de aanwezige opstal te amoveren ten behoeve van de realisatie van nieuwbouwwoningen. Binnen het plangebied worden geen bomen gekapt en/of oppervlaktewateren gedempt. In dit kader is door EcoTierra in juni 2022 een quickscan (Q2022-JMW-2052 - Quickscan flora en fauna Dorpsstraat 1 te Laren, juli 2022) uitgevoerd. Uit dat onderzoek kwam naar voren dat de aanwezigheid van vaste en jaarrond beschermde verblijfplaatsen/ nestlocaties van vleermuizen op basis van dat veldbezoek niet uitgesloten kon worden en dat nader onderzoek naar deze soortgroep noodzakelijk was. Nesten van huismus en gierzwaluw en een vaste verblijfplaats van steenmarter werden niet direct verwacht, maar konden ook niet volledig worden uitgesloten.

1.2 Doelstelling

Het doel van het nader onderzoek is vast te stellen of de voorgenomen ingrepen een overtreding van de vigerende natuurwetten tot gevolg hebben aangaande de onderzochte soorten.

Om dit inzicht te verkrijgen worden, onder andere, de volgende vragen beantwoord;

- welke soorten maken gebruik van het plangebied?
- zijn er binnen het plangebied vaste verblijfplaatsen van vleermuizen en/of jaarrond beschermde nesten van huismus en gierzwaluw aanwezig?
- hoeveel eventueel aanwezige jaarrond beschermde nesten van huismus en gierzwaluw zijn er aanwezig?
- heeft de steenmarter een vaste verblijfplaats binnen het plangebied?
- welke overige functie(s) heeft het plangebied voor de eventueel aanwezige soorten?
- wat zijn de gevolgen van de ingrepen (welke verbodsbepalingen worden overtreden) en zijn er mitigerende maatregelen te nemen om overtreding van de wet te voorkomen?
- dient er een ontheffing te worden aangevraagd?

1.3 Volledigheid onderzoek

Het vleermuizenonderzoek is onder andere uitgevoerd op basis van het 'Vleermuizenprotocol 2021'. Tevens zijn de onderzoeksmethodes zoals beschreven in de Kennisdocumenten Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Huismus en Gierzwaluw van BIJ12 (versies 1.0, juli 2017) en in het document van het NGB 'Soortinventarisatieprotocollen in het kader van de Wet natuurbescherming (versie juli 2017)' zo veel mogelijk gehanteerd.

Door het hanteren van de Kennisdocumenten en overig goedgekeurde inventarisatiemethodes kan bij een eventuele zienswijze worden aangetoond dat de noodzakelijke onderzoeksinspanning is verricht. Mogelijk zijn er, ondanks de volledigheid van het onderzoek, exemplaren niet waargenomen. Ondanks de meerdere onderzoeksrondes blijft er sprake van momentopnamen.

1.4 Geldigheidsduur rapport

Voor Habitat- en Vogelrichtlijnsoorten dient maximaal drie jaar als geldigheidsduur te worden gehanteerd (wanneer er weinig (fysieke) verandering in de situatie heeft plaatsgevonden).

2 ONDERZOEKSOPZET

Om een goed beeld te verkrijgen hoe en of het plangebied gebruikt wordt door de genoemde soorten is het plangebied meerdere malen in 2022 bezocht in de daarvoor geschikte periodes en onder de juiste weersomstandigheden. De onderzoeken zijn door EcoTierra- ecologisch adviesbureau uitgevoerd. EcoTierra heeft ruime ervaring met het uitvoeren van onderzoeken naar de onderzochte soorten.

Er is voor elke soort/ soortgroep een specifieke onderzoeksmethode gebruikt. De methodes worden in deze paragraaf beschreven.

Vleermuizen

Tijdens de (schemer)onderzoeken is met behulp van een batdetector, batlogger, zaklamp, warmtebeeldcamera en zoomcamera zoveel mogelijk concrete informatie verzameld met betrekking tot de aan- of afwezigheid van vleermuizen. Het vleermuizenonderzoek bestaat uit twee onderdelen, namelijk een visuele inspectie bij daglicht en onderzoeken tijdens de schemeruren. Tijdens de visuele inspectie zijn elementen als vensterbanken, muren en tegels onderzocht op uitwerpselen en vegen van vleermuizen. Tijdens de schemer-/ nachtonderzoeken wordt door middel en met behulp van visuele waarnemingen (zicht en met behulp van de warmtebeeldcamera Pulsar Helion 2 XP pro) en een batdetector (Pettersson D240X, batlogger M/M2) onderzocht of vleermuizen gebruik maken van het plangebied. De batloggers nemen ultrasone geluiden op die later geanalyseerd kunnen worden. Voor soorten van het *Myotis* geslacht kan dit noodzakelijk zijn om tot een correcte determinatie te komen. Het onderzoek in de avondschemer is bedoeld om uitvliegende exemplaren te kunnen waarnemen. Vleermuizen warmen gedurende de dag op in hun verblijfplaats en vliegen rond de schemer uit om op jacht te gaan naar insecten. In de ochtenduren keren ze terug naar hun verblijfplaats, zodat invliegende exemplaren waargenomen kunnen worden. Gedurende de onderzoeken wordt tevens gelet op sociale roepen en baltsgedrag.

Afwijking vleermuizenprotocol.

De quickscan is pas op 17 juni 2022 uitgevoerd. Dit is midden in de drukke vleermuizenperiode. Het was toen niet meer mogelijk om voldoende onderzoekers (75% regel) te krijgen voor het onderzoek. Er is toen gekozen voor de opzet om drie rondes (2x avond, 1x ochtend) te doen voor kraamverblijf met 1 onderzoeker. Kraamverblijven zijn wel goed traceerbaar met 1 persoon op een dergelijke overzichtelijke locatie. Het plangebied is echter te groot voor 1 persoon om ook alle kanten te bekijken op uitvliegende individuele exemplaren (zomerverblijf). Daarom is er voor gekozen om de paarverblijfonderzoeken te starten voor zonsondergang en met meerdere personen en een onderzoek in augustus uit te voeren. Zomerverblijven kunnen namelijk van april tot oktober worden onderzocht. Tevens is er een extra ochtend onderzoek uitgevoerd. De twee avonden zijn met 3 en 2 personen uitgevoerd, het ochtend onderzoek met 2 personen. Op deze wijze is er ruim voldaan aan de 75% regel van het protocol. Door gebruik te maken van een warmtebeeldcamera was het plangebied nog beter te overzien.

Gierzwaluw

Het onderzoek naar de gierzwaluw is uitgevoerd zoals beschreven in het Kennisdocument Gierzwaluw van BIJ12 (versie 1.0 juli 2017). Dit Kennisdocument schrijft drie onderzoeken in de periode 1 juni – 15 juli voor. Voor en na het vleermuizenonderzoek is zogenaamd “getaped”.

Dit houdt in dat er gierzwaluwengeluid is afgespeeld om een reactie uit een eventueel bezet nest uit te lokken. Het onderzoek naar de huiszwaluw is uitgevoerd zoals beschreven in het Kennisdocument Gierzwaluw van BIJ12 (versie 1.0 juli 2017). Dit Kennisdocument schrijft drie onderzoeken in de periode 1 juni – 15 juli voor.

Huismus

Het huismussenonderzoek is uitgevoerd op basis van 'Soortinventarisatieprotocollen in het kader van de Wet natuurbescherming (versie juli 2017)', NGB. Dit protocol schrijft 2 onderzoeken voor in de periode 1 april- 20 juni. De quickscan is uitgevoerd op 17 juni en kan dus als een ronde beschouwd worden. Echter, de 10 dagen tussen de twee rondes was niet meer mogelijk (onderzoek tot 20 juni). Op basis van de lage potentie voor huismussen (zie paragraaf 4.2 quickscan) is er voor gekozen om het eerste vleermuisonderzoek (avond 19 juni) te starten om 20.00 uur. Dan zijn huismussen nog actief. Tevens is er op 22 september een dakpanneninspectie uitgevoerd. Hierbij is gezocht naar verborgen openingen in het dak waar huismussen gebruik van konden maken. Vervolgens is er gekeken of er nestresten aanwezig waren. Deze methode wordt ook beschreven in het protocol van NGB.

Steenmarter

Tijdens de voorgenoemde onderzoeken is tevens gelet op sporen en exemplaren van de steenmarter.

Onderzoeksdata en informatie

Datum	Tijdstip	Aantal onderzoekers	Onderzochte soort	Onderzochte functie	Weersgesteldheid
17-06-2022	Overdag	1	Huismus	Nest/ exemplaren	23°C, droog, zonnig
19-06-2022	Avond Start: 20.00 Eind: 00.00	1	Vleermuis Gierzwaluw huismus Steenmarter	Zomer-/kraamverblijf Nest/ exemplaren Nest/ exemplaren Sporen/ exemplaren	15°C, droog, 1 Bft, half bewolkt
10-07-2022	Ochtend Start: 03.00 Eind: 05.45	1	Vleermuis Gierzwaluw Steenmarter	Zomer-/kraamverblijf Nest/ exemplaren Sporen/ exemplaren	14°C, droog, 2 Bft, bewolkt
15-07-2022	Avond Start: 21.00 Eind: 00.00	1	Vleermuis Gierzwaluw Steenmarter	Zomer-/kraamverblijf Nest/ exemplaren Sporen/ exemplaren	12°C, droog, 2 Bft, bewolkt
15-08-2022	Avond Start: 20.15 Eind: 01.00	3	Vleermuis Steenmarter	Paar- en zomerverblijf Sporen/ exemplaren	19°C, droog, 1 Bft, zonnig
31-08-2022	Ochtend Start: 05.00 Eind: 07.30	2	Vleermuis Steenmarter	Paar- en zomerverblijf Sporen/ exemplaren	13°C, droog, 3 Bft, half bewolkt
22-09-2022	Overdag	2	Huismus	Nesten, dakpanneninspectie	19°C, droog, 1 Bft, zonnig
22-09-2022	Avond Start: 19.15 Eind: 23.30	2	Vleermuis Steenmarter	Paar- en zomerverblijf Sporen/ exemplaren	12°C, droog, 3 Bft, helder

Tabel 1: Onderzoeksdata en informatie veldbezoeken.

3 SITUATIEBESCHRIJVING

3.1 Plangebied

Het plangebied is gelegen in de bebouwde kern van Laren en betreft het gebouw en de directe omgeving daarvan van het voormalige horecabedrijf Stegeman (rode kader afbeelding 1). Het horecagebouw bestaat uit twee delen. Het oude deel (gele kader) is in 1960 gebouwd, het nieuwe deel (blauwe kader) is volgens de eigenaar pas 5 jaar oud. Het pand heeft pannendaken met beschot. De muren hebben een spouw.

Het overige deel van het plangebied bestaat uit verharding. Er zijn geen groenstructuren aanwezig.

Met name het oude deel (blauwe kader) was voor de te onderzoeken soorten interessant. Het nieuwe deel zit grotendeels dicht met vogelwering en bijenbekjes.

Afbeelding 1: Situering plangebied (bron: PDOK). Rode kader: plangebied, gele kader: deel 1960, blauwe kader: deel 2017.

3.2 Voorgenomen ingrepen

De initiatiefnemer is voornemens de aanwezige opstal te amoveren ten behoeve van de realisatie van nieuwbouwwoningen. Binnen het plangebied worden geen bomen gekapt en/of oppervlaktewateren gedempt.

Afbeelding 2: gewenste toekomstige situatie (bron: Architectenburo Huub van der Zee).

4 BEVINGINGEN ONDERZOEK EN TOETSING

Hieronder worden de bevindingen van de onderzoeken besproken en getoetst aan de natuurwetgeving.

4.1 Vleermuizen

Zomerverblijf

Er zijn geen zomerverblijven aangetoond binnen het plangebied. Er zijn geen in- of uitvliegende exemplaren waargenomen. De locatie is erg rustig qua vleermuizen.

Paarverblijf

Er zijn geen paarverblijven binnen het plangebied aangetoond. Er zijn geen uitvliegende exemplaren waargenomen en er wordt niet gebaltst. Zoals gezegd is er weinig vleermuizenactiviteit binnen en nabij het plangebied waargenomen. Bij de bomenlaan in de Verwoldseweg wordt wel gebaltst door gewone dwergvleermuis.

Kraamverblijf

Er is geen kraamkolonie binnen het plangebied aangetoond. Er zijn tevens geen sporen aangetroffen die duiden op aanwezigheid van veel exemplaren.

Winterverblijf

Zomer- en/of paarverblijven van gewone dwergvleermuizen kunnen een aanwijzing zijn dat de aanwezige individuen de locatie ook als winterverblijf gebruiken. Er zijn geen zomer- of paarverblijven in het plangebied aangetoond.

Er is geen onderzoek gedaan naar massawinterverblijven, het plangebied is daar niet geschikt voor.

Foerageergebied en vliegroute

In het plangebied wordt niet gefoerageerd. Er zijn ook geen groenstructuren aanwezig. In de Verwoldseweg en aangrenzende tuinen wordt wel gefoerageerd door laatvlieger en gewone dwergvleermuis. In deze bomenlaan is ook rosse vleermuis gehoord.

Er zijn geen essentiële vliegroutes aanwezig binnen het plangebied.

Toetsing

Vleermuizen zijn beschermde inheemse diersoort als bedoeld in artikel 3.5 van de Wet natuurbescherming op basis van het feit dat de soort is opgenomen in bijlage IV van de Habitatrichtlijn.

De Wet natuurbescherming bevat een aantal verboden handelingen die van toepassing zijn op vleermuizen, onder andere:

1. Het is verboden vleermuizen in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden deze dieren opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van deze dieren te beschadigen of te vernielen.

(Bron: Kennisdocument Gewone dwergvleermuis, BIJ12, versie 1.0, juli 2017).

Er zal geen aantasting plaatsvinden van vaste verblijfplaatsen, foerageergebied of vliegroutes. Een ontheffing Wnb is niet noodzakelijk.

4.2 Huismus

Tijdens het onderzoek zijn geen huismusnesten vastgesteld binnen het plangebied. Wel wordt er gebroed in de omgeving (zie quickscan). Er zijn ook geen nesten/ nestresten aangetroffen onder de onderzochte dakpannen tijdens de dakpannencheck.

Foto's: Dakpannencheck 22 september.

Toetsing

De huismus is een beschermde inheemse diersoort als bedoeld in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming, op basis van het feit dat de soort deel uitmaakt van 'alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de Lidstaten waarop het Verdrag van toepassing is' (artikel 1 van de Vogelrichtlijn).

De huismus staat vermeld op de lijst met vogelsoorten waarvan de nesten jaarrond beschermd zijn (RVO, 2009). De nesten van huismussen vallen onder categorie 2 van vogelnesten "nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar".

De huismus staat tevens als gevoelig vermeld op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels (2017). De landelijke staat van instandhouding wordt beoordeeld als matig ongunstig.

De Wet natuurbescherming bevat een aantal verboden handelingen die van toepassing zijn op alle inheemse vogels. De wet verbiedt onder andere:

1. het opzettelijk doden of vangen van vogels (artikel 3.1 lid 1);
2. het opzettelijk vernielen of beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels, of het wegnemen van nesten (artikel 3.1 lid 2);
3. het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels (artikel 3.1 lid 3);
4. het opzettelijk storen van vogels (artikel 3.1 lid 4);
5. het bezit, het vervoer en de handel in vogels, dood of levend, dan wel delen of producten daarvan (artikel 3.2).

(Bron: Kennisdocument Huismus, BIJ12, versie 1.0, juli 2017).

Er zal geen aantasting plaatsvinden van jaarrond beschermde nesten. Er zijn geen negatieve effecten te verwachten aangaande deze soort. Een ontheffing Wnb is niet noodzakelijk.

4.3 Gierzwaluw

Er zijn geen in- of uitvliegende exemplaren waargenomen en er is geen reactie gekomen op het zogenaamde "tappen". Nesten van deze soort zijn derhalve uitgesloten. Er is ook in de directe omgeving getaped, er zijn geen reacties uit nesten gekomen.

Er wordt wel door enkele exemplaren gevoerageerd boven het dorp. Aantasting van foerageergebied van deze soort is niet van toepassing, de soort foerageert in een zeer groot gebied.

Toetsing

De gierzwaluw is een beschermde inheemse diersoort als bedoeld in artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming op basis van het feit dat de soort is opgenomen in Bijlage II van de Vogelrichtlijn.

De gierzwaluw staat vermeld op de lijst met vogelsoorten waarvan de nesten jaarrond beschermd zijn (RVO, 2009). Op deze lijst vallen de gierzwaluwnesten onder categorie 2 “nesten van deze semikoloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar” De Gierzwaluw staat niet vermeld op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels (2004).

De Wet natuurbescherming bevat een aantal verboden handelingen die van toepassing zijn op alle inheemse vogels. De wet verbiedt onder andere:

1. het opzettelijk doden of vangen van vogels (artikel 3.1 lid 1);
2. het opzettelijk vernielen of beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels, of het wegnemen van nesten (artikel 3.1 lid 2);
3. het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels (artikel 3.1 lid 3);
4. het opzettelijk storen van vogels (artikel 3.1 lid 4);
5. het bezit, het vervoer en de handel in vogels, dood of levend, dan wel delen of producten daarvan (artikel 3.2). (Bron: Kennisdocument Gierzwaluw, BIJ12, versie 1.0, juli 2017).

Er zijn geen jaarrond beschermde nesten van de gierzwaluw aangetoond. Een ontheffing Wnb is niet noodzakelijk.

4.4 Steenmarter

De steenmarter is tijdens de veldbezoeken niet waargenomen. Er zijn geen aanwijzingen die duiden op een vaste verblijfplaats in het plangebied. Er zijn ook geen sporen aangetroffen tijdens de dakpannen check. Er zal door de ingreep geen foerageergebied van deze soort verloren gaan.

Toetsing

De steenmarter is een beschermde inheemse diersoort als bedoeld in artikel 3.3 van de Wet natuurbescherming. De Wet natuurbescherming bevat een aantal verboden handelingen die van toepassing zijn op deze soort, onder andere:

1. Het is verboden deze dieren in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van deze dieren te beschadigen of te vernielen.

(Bron: Juridisch kader behorende bij Kennisdocumenten Soortenbescherming, BIJ12, versie 1.0 juli 2017).

Vaste verblijfplaatsen of overig functionele leefgebied worden door de ingreep niet aangetast.

Er hoeft geen ontheffing Wnb te worden aangevraagd.

4.5 Algemene zorgplicht

De zorgplicht geldt altijd en voor alle planten en dieren, of ze beschermd zijn of niet. Eventueel aanwezige dieren dienen de kans te krijgen om te vluchten. De zorgplicht houdt ook in dat er zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de periode waarin wordt gewerkt (buiten kwetsbare voortplantings- en overwinteringsperiode).

4.6 Volledige uitsluiting aanwezigheid

De onderzoeken zijn conform de vigerende protocollen en onderzoeksstrategieën uitgevoerd opdat aantoonbaar is dat er voldoende zorg in acht is genomen om de te verwachten soorten te kunnen waarnemen/ aantreffen. Het blijft echter natuur en het is nooit geheel uit te sluiten dat er, ondanks de voldoende onderzoeksinspanning, toch een exemplaar aanwezig is van de onderzochte soorten of zelfs van een soort dat niet is onderzocht. Bij het aantreffen van een exemplaar/ een niet in de rapportage vernoemd jaarrond beschermd nest/ verblijfplaats dienen de werkzaamheden ter plaatse en rondom direct gestaakt te worden en dient er een ter zake kundige ingeschakeld te worden.

5 CONCLUSIE

Op basis van het nader onderzoek is beoordeeld of er procedurele gevolgen zijn betreffende de vigerende (natuur)wetgeving.

Hoofdstuk 4 dient geraadpleegd te worden voor achterliggende/ aanvullende informatie.

Onderdeel	Aangetoond/ hoeveelheid	Overtreding Wnb	Ontheffing Wnb	Mitigatie
Vogels Jaarrond beschermd nest § 3.1. Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn				
Huisbus	Nee	Nee	Nee	N.v.t.
Gierzwaluw	Nee	Nee	Nee	N.v.t.
Significant functioneel leefgebied	Nee	Nee	Nee	N.v.t.
Vleermuizen § 3.2. Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn				
Vaste verblijfplaatsen opstallen	Nee	Nee	Nee	N.v.t.
Vaste verblijfplaatsen bomen	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Essentieel foerageergebied	Nee	Nee	Nee	N.v.t.
Essentiële vliegroute	Nee	Nee	Nee	N.v.t.
Steenmarter § 3.3. Beschermingsregime andere soorten	Nee	Nee	Nee	N.v.t.
Vrijgestelde soorten en alle overige dieren	Nee	Nee, wel zorgplicht	Nee	Werkzaamheden buiten broedseizoen

BIJLAGE 1

NATUURINCLUSIEF BOUWEN

Factsheet GEWONE DWERGVLEERMUIS

Kraamverblijf	Zomerverblijf	Paarverblijf	Winterverblijf
April t/m half augustus	April t/m oktober	Augustus t/m oktober	November t/m half april
Zeer kwetsbaar door zwangerschap en afhankelijke jongen	Kwetsbaar door inactiviteit bij ongunstig weer		Zeer kwetsbaar door winterslaap
Spleetvormige ruimten in gebouwen (spouwmuur, daklagen). Verhuist daarbij regelmatig tussen gebouwen of gebouwdelen. Overwintering in paar- en zomerverblijven (individueel) en in groepen in grote gebouwen(complexen).			

KALENDER

De gewone dwergvleermuis is de meest algemeen voorkomende vleermuissoort en wordt met zijn fladderige vlucht in de zomer overal in tuinen, parken en bossen gezien.

April tot half mei Pré-kraamseizoen

- Verlaten hun winterverblijfplaatsen.
- Vrouwtjes verzamelen zich in kraamverblijfplaatsen. Mannetjes nemen hun paar- en zomerverblijfplaatsen weer in.
- Bij goed weer wordt veel gejaagd op insecten.
- Bij voldoende conditie vindt de bevruchting plaats (paring was in najaar!).

Half mei t/m juli Kraamseizoen

- Kraamgroepen bestaan uit tientallen tot honderden vrouwtjes en hun jongen.
- Verhuizen tussen verschillende kraamverblijfplaatsen naar gelang microklimaat en stadium zwangerschap.
- Kraamgroepen geven de voorkeur aan warme verblijfplaatsen.
- Vrouwtjes foerageren 's nachts langdurig en gebruiken vaste vliegroutes naar optimale voedselgebieden.

Deze factsheet is te downloaden via www.zoogdiervereniging.nl/vleermuizen

VERVOLG KALENDER

Augustus - oktober
Paarseizoen

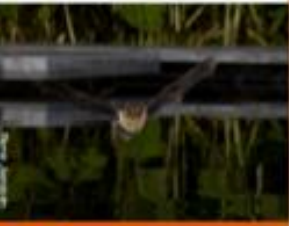

- Voedsel bestaat uit kleine vliegende insecten: onder andere muggen en kleine nachtvlinders. Vocht halen ze uit insecten en door te drinken bij vijvers.
- Jongen worden begin juni geboren en zijn tot circa half juli afhankelijk van de moeder. Een vrouwtje krijgt hooguit één jong per jaar.

November - maart
Winterslaap

- Kraamgroepen zijn uit elkaar gevallen.
- Mannetjes worden seksueel actief en baltsen in hun territorium om vrouwtjes naar hun paarplaats te lokken.
- Volwassen vrouwtjes vormen harems bij mannetjes, paren en slaan inwendig de zaadcellen op.
- Volwassen vrouwtjes verkennen in augustus gebouwen waar ze willen overwinteren en "wijzen jonge dieren de weg".
- Zolang de temperatuur het toestaat blijven mannetjes in hun territorium, soms nog met vrouwtjes.
- Naarmate de temperatuur daalt verhuizen steeds meer dieren naar de (massa-)winterverblijfplaatsen.
- Bij warm winterweer kunnen dieren uit winterslaap komen om te jagen.

	Inrichting	Beheer
	• Er zijn speciale inbouwstenen en -kasten voor vleermuizen in de handel. Hier maken gewone dwergvleermuizen graag gebruik van. Laat je wel adviseren over de juiste type steen of kast voor de juiste functie (winter/kraam/balts/solitair). • Plaats voor iedere functie dan ook meerdere stenen of voorzieningen met verschillende microklimaten. Bijvoorbeeld op verschillende gevels of bij een warmtebron. • Plaats stenen op minimaal 4 meter hoogte.	• Vermijd locaties boven ramen, deuren en balkons.
	• Rond verblijfplaatsen dient voldoende beschut en insectenrijk habitat aanwezig te zijn: voedsel voor de vleermuizen! • Plant inheemse bomen, struiken en bloemen waarin ook insecten voedsel zoeken en zich voortplanten. • Kraamkolonies gedijen het best met met een lokale drinkplek, bijvoorbeeld een vijver. Creëer tussen verblijfplaatsen en jachtgebieden vliegroutes met voldoende duisternis en opgaande begroeiing.	• Gebruik geen of zo min mogelijk pesticiden en herbiciden. • Houdt voldoende paden en open plekken in stadsbossen. • Laat wateroppervlak van vijvers niet volledig dichtgroeien. • Let bij kap- en snoeiwerkzaamheden op behoud van vliegroutes.
 Zie ook maatregelenfactsheet: • Nieuwbouw • Na-isolatie • Verlichting • Groenstructuren	• Voorkom verlichting bij verblijfplaatsen. • Wees terughoudend met verlichting op vliegroutes en in foerageergebieden.	• Vermijd bij aanleg verlichting of transitie naar LED-licht een onnodige toename verlichtingspunten en vleermuisonvriendelijk licht.

Deze factsheet is mede tot stand gekomen met financiële steun van:

Provincie Noord-Brabant

Wettelijke bescherming

De gewone dwergvleermuis is een beschermde soort. Verblijfplaatsen en daaraan verbonden essentieel leefgebied (jachtgebieden en vliegroutes) zijn jaarrond beschermd en mogen niet weggenomen of vernietigd worden. Een onthefing van Gedeputeerde Staten van de betreffende provincie is nodig. Voor specifieke maatregelen kan ook een gedragscode worden opgesteld. Voor meer informatie, kijk op www.zoogdiervereniging.nl/vleermuizen

Meer informatie: www.zoogdiervereniging.nl/vleermuizen
Of stel uw vraag via: www.zoogdiervereniging.nl/contact

ZvD&A

Factsheet

HUISMUS

Eieren leggen	Broeden	Jongen vliegvlug na
5 dagen	11-12 dagen	17 dagen

In totaal 33-34 dagen van eileg tot vliegend jong

KALENDER

De huismus is een honkvaste en sociale vogel die jaarrond in groepen leeft.

Maart

Aanvang broedseizoen

April - september

Broedseizoen

- Start nestbouw en reparatie oude nesten.
- Broedt onder dakpannen en in kieren en gaten van gebouwen. Is afhankelijk van bebouwing voor nestgelegenheid. Broedt in mindere mate ook in nestkasten (ook van andere soorten zoals gierzwaluw).
- Koloniebroeder. Grotere kolonies (meer dan 25 broedpaar) hebben een beter broedresultaat dan kleine kolonies. Kolonies kleiner dan 10 paar zijn voor hun voortbestaan afhankelijk van toestroom van exemplaren uit andere kolonies.

- Twee tot drie legfels per jaar, met per legfel 4-6 eieren.
- Om de soort in stand te houden is een tweede legfel noodzakelijk.
- De jongen krijgen de eerste twee weken vooral insecten, veelal bladluizen, te eten. Het broedsucces is daarmee ook sterk afhankelijk van voldoende eiwitrijk voedsel (insecten en hun larven) in de directe omgeving.

Oktober - december
Na het broedseizoen

December - februari
Winter

- Standvogel, de huismus trekt in de winter niet weg.
- Jonge huismussen verspreiden zich in de regel niet meer dan 1 kilometer van de geboorteplaats.
- Omschakeling naar plantaardig voedsel (90%).
- In stedelijk gebied is de huismus sterk afhankelijk van het voedsel dat mensen aanbieden, al dan niet bewust.
- De nesten worden als verblijf- en slaapplaats gebruikt.

- Groenblijvende struiken en klimplanten worden gebruikt als gezamenlijke rust- en slaapplaats.
- De nesten worden vooral in koude periodes ook als verblijf- en slaapplaats gebruikt.

Inrichting

Beheer

Er zijn diverse speciale neststenen en -kasten voor huismussen in de handel.
Plaats bij nieuwbouw of renovatie standaard:

- Meerdere neststenen ingemetseld in de gevel.
- Meerdere neststenen/-kasten aan de buitenmuur onder een overstek of dakgoot (met RVS-schroeven).
- Een speciaal ontwikkelde Vogelvide in plaats van vogelschroot achter de onderste rij dakpannen.
- Zorg dat de vliegopening op het noorden of oosten hangt.

- De nesten hoeven niet schoongemaakt te worden.

Binnen een straal van 100 tot 200 meter, bij voorkeur minder, van de nestplaats moet het hele jaar rond aanwezig zijn:

- Natuurlijke voedselbronnen: groenstroken of bermen met inheemse kruiden, grassen en onkruid.
- Water en zanderige grond (om een zandbad te kunnen nemen).
- Voldoende schuilplaatsen in de vorm van inheems groen zoals bomen, (groenblijvende) hagen en klimplanten en (stekelige) struiken op enkele meters afstand van de voedselbronnen, water en zandbad.

- Snoei buiten het broedseizoen en snoei niet alles in hetzelfde jaar (maar om en om).
- Gebruik geen gif tegen insecten of onkruid.

Zie ook
maatregelfactsheet:

- Bermen en groenstroken
- Nieuwbouw
- Renovatie
- Na-isolatie

Kolonies bij kinderboerderijen, maneges, dierentuinen, terrasjes, stations en dergelijke zijn vaak de laatste bolwerken van huismussen in het stedelijk gebied. Rond deze bolwerken bevinden zich vaak andere deelkolonies. Het behoud van deze laatste bolwerken is essentieel voor het behoud van de soort. Ruimtelijke wijzigingen in de directe omgeving van deze bolwerken kunnen effect hebben op de populatie.

De meeste jonge huismussen verspreiden zich na het broedseizoen in de directe omgeving (minder dan 1 kilometer). Als men het aantal kolonies wil uitbreiden, is het belangrijk om binnen een straal van 1 kilometer van een huidige kolonie voorzieningen te treffen.

Deze factsheet is mede tot stand gekomen met financiële steun van:

Dinamo Fonds

Barbara Eveline Keuning Stichting

Provincie Noord-Brabant

Wettelijke bescherming

De huismus is een beschermde soort. De nesten van de huismus zijn jaarrond beschermd en mogen niet weggenomen of vernietigd worden. Een ontheffing van Gedeputeerde Staten van de betreffende provincie is nodig, bijvoorbeeld bij renovatie- of isolatiewerkzaamheden aan gebouwen met nesten van huismussen. Huismussen zijn zeer gevoelig voor verstoring van hun nest en zullen, als het wordt verstoord, niet meer terugkeren. Voor specifieke maatregelen kan ook een gedragscode worden opgesteld. Voor meer informatie, kijk op www.vogelsendewet.nl

Eieren leggen	Broeden	Jongen vliegvlug na
Max. 10 dagen	18 - 22 dagen	40 - 42 dagen

In totaal 60 -70 dagen van eileg tot vliegend jong

KALENDER

Gierzwaluwen doen bijna alles vliegend, ze verlaten het luchtruim alleen om te broeden.

Eind april - begin mei Aankomst

- Terug uit overwinteringsgebied in Afrika.
- Voor nestplaatsen volledig afhankelijk van gebouwen: broedt in spleten en gaten in muren, en onder dakpannen.
- Zeer plaatstrouw, keert elk jaar terug naar eenmaal bezette nestplaatsen.
- Koloniebroeder.

Mei - juli Broedseizoen

- Doorgaans één legsel per jaar, 2-3 eieren.
- Voedsel: vliegende insecten en zwevende spinnen.
- Zoekt voedsel rond de nestplaats boven grote open wateren, boven steden en dorpen en boven weilanden tot meerdere kilometers van het nest.
- Vangt in het broedseizoen 20.000 insecten per dag voor zichzelf en de jongen. Een gierzwaluwgezin is per broedseizoen goed voor het verdelen van ruim één miljoen insecten.
- Als ze jongen hebben, maken ze een voedselbal van alle gevangen insecten, waarin wel 300 insecten kunnen zitten. De jongen worden dus maar af en toe gevoed, maar wel met veel insecten ineens.
- Vocht halen ze uit insecten. Bij zeer warm weer willen ze wel eens vliegend water scheppen in lage vlucht over het wateroppervlakte.

Deze factsheet is te downloaden van www.vogelbescherming.nl/stadsvogelfactsheets

Tweede helft juli - september
Najaarstrek

Half augustus - half april
Overwintering

- Weersomstandigheden zijn sterk van invloed op de start en daarmee op het einde van het broedseizoen. Bij een koud en nat voorjaar start de eileg later en kunnen er tot begin augustus nog jongen uitvliegen.
- Weersomstandigheden hebben ook effect op het broedsucces.
- In jaren met warm en zonnig zomerweer vliegen gemiddeld 2,1 jongen per paar uit. In koude en natte jaren gemiddeld maar 0,9 jong per paar.
- Broedvogels trekken weg als de jongen op punt staan uit te vliegen (soms al vóór het laatste jong uitvliegt).
- Doortrek van noordelijke broedvogels vindt plaats tot in september.

- Verblijft in Afrika.
- Overwintert in het Congobekken tussen Mali en Congo en maakt van daaruit enorme uitstappen naar Mozambique of de Sahel.
- Leeft van vliegende insecten rond onweerswolken en regenbuien.

Inrichting

Beheer

- Er zijn diverse speciale neststenen en -kasten voor gierzwaluwen in de handel.
- Plaats bij nieuwbouw of renovatie standaard meerdere neststenen ingemetseld in de gevel.
- Er zijn ook neststenen en -kasten die aan de buitenmuur bevestigd kunnen worden. Bevestig deze met RVS-schroeven.
- Speciale gierzwaluw dakpannen kunnen alleen gebruikt worden op ongeïsoleerde daken, omdat het anders te warm wordt.

- Bij renovatie moeten de neststenen zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke nestingen geplaatst worden.

- Hang meerdere nestkasten op onder een overstek of dakgoot. Nestelt vaak met meerdere paren bij elkaar.
- Zorg dat de vliegopening op het noorden of oosten hangt.
- Hang de kasten zo hoog mogelijk op, maar met een minimale hoogte van 3 meter.
- Zorg dat de aanvliegroute vrij is van obstakels, zoals bomen of vlaggenmasten.
- De omgeving rondom de nestplaats is minder relevant, omdat de gierzwaluw zijn voedsel in de lucht vangt. Wel moeten er voldoende insecten zijn.

- Het kan een tijd duren voordat de vogels een nieuwe nestlocatie vinden. Dit is te stimuleren door gierzwaluwgeluiden af te spelen op de nieuwe nestlocatie
- De nestruimte hoeft niet te worden schoongemaakt.
- Het gebruik van insecticiden heeft een negatief effect op de voedselsituatie van alle insectenetende vogels, waaronder de gierzwaluw.

Zie ook
maatregelenfactsheet:

- Nieuwbouw
- Renovatie
- Na-isolatie

Deze factsheet is mede tot stand gekomen met financiële steun van:

Barbara Eveline Keuning Stichting

Provincie Noord-Brabant

Wettelijke bescherming

De gierzwaluw is een beschermde soort. De nesten van de gierzwaluw zijn jaar rond beschermd en mogen niet weggenomen of vernietigd worden. Een ontheffing van Gedeputeerde Staten van de betreffende provincie is nodig, bijvoorbeeld bij renovatie- of isolatiewerkzaamheden aan gebouwen met nesten van gierzwaluwen. Voor specifieke maatregelen kan ook een gedragscode worden opgesteld. Voor meer informatie, kijk op www.vogelsendewet.nl

Uitgave 2018

Meer informatie: www.vogelbescherming.nl/gierzwaluw
Of stel uw vraag via www.vogelbescherming.nl/contact of 030 - 69 37 700

INT133

BIJLAGE 2

BRONNEN

www.vleermuis.net
www.vleermuizenindestad.nl
www.vogelbescherming.nl
www.zoogdiervereniging.nl

Kennisdocumenten BIJ12, versie 1.0, juli 2017:

Huismus
Gierzwaluw
Gewone dwergvleermuis
Ruige dwergvleermuis